

Лучка А. Ю.

аспірант

Західноукраїнського національного університету

СУДДІВСЬКА ЕТИКА ТА КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ У ВЕРХОВНОМУ СУДІ: ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ВРЕГУЛЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ

Реформування Верховного Суду України є одним із ключових завдань судово-правової реформи, що здійснюється в контексті євроінтеграційного курсу держави. Поряд із питаннями незалежності та прозорості добору суддів, дедалі актуальнішою стає проблема забезпечення належної суддівської етики та ефективного врегулювання конфлікту інтересів у діяльності суддів найвищої судової інстанції. Від вирішення цих питань безпосередньо залежить рівень суспільної довіри до правосуддя та ступінь відповідності Верховного Суду міжнародним стандартам доброчесності.

Міжнародно-правову основу стандартів суддівської етики формують Бангалорські принципи поведінки суддів, прийняті Судовою групою зі зміцнення доброчесності суддів у 2002 році та схвалені Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН № 2006/23 від 27 липня 2006 року, які визначають шість ключових цінностей: незалежність, безсторонність, чесність, порядність, рівність, компетентність та старанність [1]. На регіональному рівні Консультативна рада європейських суддів (КРЄС) у Висновку № 3 (2002) деталізувала стандарти суддівської етики, приділивши особливу увагу питанням позапрофесійної діяльності суддів, фінансових інтересів та публічних заяв [2]. Рекомендація СМ/Rec(2010)12 Комітету Міністрів Ради Європи закріплює обов'язок держав забезпечити наявність механізмів попередження та врегулювання конфліктів інтересів у суддівській діяльності [3].

Українське законодавство встановлює систему вимог до суддівської поведінки. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» у статті 48 закріплює незалежність судді, статті 54 — вимоги щодо несумісності, статті 58 — етику судді [4]. Кодекс суддівської етики, затверджений у новій редакції рішенням XX чергового з'їзду суддів України 18 вересня 2024 року, визначає стандарти поведінки суддів як під час здійснення правосуддя, так і в позасудовій діяльності [5]. Водночас правове регулювання конфлікту інтересів суддів Верховного Суду здійснюється також через Закон України «Про запобігання корупції», статті 28–35 якого встановлюють загальні механізми врегулювання конфлікту інтересів для осіб, уповноважених на виконання функцій держави [6].

Конфлікт інтересів у діяльності суддів Верховного Суду може виникати у кількох типових формах. По-перше, це майновий конфлікт інтересів, пов'язаний із наявністю у судді або членів його сім'ї фінансових інтересів у справах, що перебувають на розгляді. По-друге, особистий

конфлікт інтересів, зумовлений попередніми професійними зв'язками судді із сторонами справи або їхніми представниками. По-третє, інституційний конфлікт, що виникає внаслідок участі судді у формуванні правових позицій до призначення на посаду. Аналіз практики свідчить, що найбільш поширеним є конфлікт інтересів, пов'язаний із попередньою адвокатською або прокурорською діяльністю суддів Верховного Суду.

Механізм самовідводу є основним правовим інструментом врегулювання конфлікту інтересів у судовому процесі. Стаття 36 Цивільного процесуального кодексу України, стаття 36 Кодексу адміністративного судочинства та аналогічні норми інших процесуальних кодексів встановлюють підстави для відводу та самовідводу судді [7]. Проте практика застосування цих норм у Верховному Суді виявляє системну проблему: відсутність чітких критеріїв оцінки «видимої безсторонності» відповідно до стандартів ЄСПЛ призводить до неоднакового застосування інституту самовідводу в різних касаційних палатах. Страсбурзький суд у справі «Кургіанов проти Кіпру» (Велика Палата) наголосив, що принцип безсторонності включає як суб'єктивний, так і об'єктивний елементи, причому останній передбачає оцінку достатніх гарантій для виключення будь-яких обґрунтованих сумнівів [8].

Особливої уваги потребує питання декларування та моніторингу конфлікту інтересів суддів Верховного Суду. Незважаючи на запровадження системи електронного декларування, аналітичні звіти Громадської ради доброчесності фіксують випадки неповного декларування майнових інтересів суддями, що безпосередньо впливає на оцінку їхньої доброчесності при кваліфікаційному оцінюванні [9]. Венеціанська комісія у Висновку CDL-AD(2019)027 підкреслила, що ефективний контроль за конфліктом інтересів є невід'ємною складовою забезпечення інституційної доброчесності органів суддівського врядування [10].

Порівняльний аналіз досвіду держав — членів Ради Європи демонструє різноманітність підходів до врегулювання конфлікту інтересів суддів вищих судових інстанцій. У Франції Вища рада магістратури здійснює систематичний контроль за дотриманням суддями норм етики, включаючи обов'язкове декларування потенційних конфліктів інтересів до початку розгляду справи. Естонська модель передбачає публічне розкриття будь-яких зв'язків судді з учасниками провадження через спеціальний електронний реєстр. Румунський досвід показує, що незалежний антикорупційний орган є ефективним інструментом зовнішнього контролю за суддівською етикою, хоча його взаємодія з органами суддівського самоврядування потребує чіткого законодавчого розмежування повноважень.

Реформування Верховного Суду в частині суддівської етики та конфлікту інтересів потребує комплексного підходу. Насамперед необхідне законодавче закріплення вичерпного переліку підстав конфлікту інтересів з урахуванням специфіки діяльності суддів касаційної

інстанції, а також запровадження обов'язкового попереднього декларування потенційного конфлікту інтересів до початку розгляду справи. Суттєвого вдосконалення потребує і процедура відводу — зокрема в частині забезпечення незалежності розгляду заяви про відвід від суддів тієї самої палати.

Суддівська етика та належне врегулювання конфлікту інтересів є невід'ємними складовими реформування Верховного Суду України відповідно до європейських стандартів. Чинне законодавство формально відповідає базовим міжнародним вимогам, однак практика його реалізації виявляє системні прогалини у механізмах попередження та врегулювання конфлікту інтересів. Приведення українського законодавства у відповідність до стандартів Бангалорських принципів, рекомендацій КРЄС та позицій Венеціанської комісії є необхідною умовою формування дійсно добросовісного та незалежного складу Верховного Суду, здатного забезпечити ефективний захист прав і свобод людини відповідно до найвищих вимог справедливого судочинства.

Список використаних джерел:

1. Bangalore Principles of Judicial Conduct : adopted by the Judicial Group on Strengthening Judicial Integrity, 25–26 Nov. 2002 / United Nations. URL: https://www.unodc.org/pdf/crime/corruption/judicial_group/Bangalore_principles.pdf.
2. Opinion No. 3 (2002) of the Consultative Council of European Judges on the principles and rules governing judges' professional conduct, in particular ethics, incompatible behaviour and impartiality. Strasbourg : Council of Europe, 2002.
3. Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities. Council of Europe, 17 Nov. 2010. URL: <https://rm.coe.int/16807096c1>.
4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545.
5. Кодекс суддівської етики : затв. рішенням XX чергового з'їзду суддів України від 18 верес. 2024 р. URL: <https://rsu.gov.ua/uploads/article/kodeks-suddivskoj-etiki-1727426003.pdf>.
6. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056.
7. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
8. Кургіанов проти Кіпру : рішення Великої Палати Європейського суду з прав людини від 15 груд. 2005 р., заява № 73797/01. URL: <https://hudoc.echr.coe.int>.
9. Звіт Громадської ради добросовісності за 2024 рік. URL: <https://grd.gov.ua>.
10. Opinion on the amendments to the Law on the Judiciary and the Status of Judges and amendments to the Law on the High Council of Justice of Ukraine : CDL-AD(2019)027 / Venice Commission. Strasbourg, 2019. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)027-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)027-e).